

G'ULOM ZAFARIY SHE'RIYATIDA YOSHLAR MASALASI

Telmanova Durdona Ahmadjon qizi

Namangan davlat universiteti o'zbek adabiyotshunosligi

yo'nalishi 1-kurs magistranti

Tel: (+998935479296)

E-mail: durdona9296@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada jadid adabiyotining yetuk namoyandalaridan biri, shoir, dramaturg va etnograf G'ulom Zafariyning jadid adabiyoti tarixidagi o'rni, yozgan asarlari hamda "Toshkent yoshlariga" she'rining mazmun-mohiyati haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: G'ulom Zafariy, jadid, ma'rifatparvarlik, "Toshkent yoshlariga", Turkiston muxtoriyati, vatanparvarlik.

Аннотация: В данной статье говорится о месте одного из зрелых представителей современной литературы, поэта, драматурга и этнографа Гулама Зафари в истории современной литературы, его творчестве и сути поэмы «Юношеству Ташкента».

Ключевые слова: Гулам Зафари, Джадид, Просвещение, «Молодежи Ташкента», Туркестанская автономия, патриотизм.

Abstract: This article talks about the place of one of the mature representatives of modern literature, poet, playwright and ethnographer Ghulam Zafari in the history of modern literature, his works and the essence of the poem "To the Youth of Tashkent".

Key words: Gulam Zafari, Jadid, Enlightenment, "To the Youth of Tashkent", Turkestan autonomy, patriotism.

XIX asr oxiri – XX asr boshlarida ijtimoiy-tarixiy voqelik va jadid taraqqiyparvarlarining siyosiy va madaniy-ma'rifiy maslaklari taqozosi bilan jadid adabiyoti shakllandi. Bu davr adabiyotining Behbudiy, Siddiqiy-Ajziy, Abdulla Qodiriy, Hoji Mu'in, Abdulla Avloniy, Hamza Hakimzoda, Sidqiy Xondayliqiy, Fitrat, Sadriddin Ayniy, Tavallo, So'fizoda, Xurshid, Cho'lpon, G'ulom zafariy kabi o'nlab namoyandalari yetishib chiqdi. Bular taraqqiyparvar yoshlar qatori, ma'rifatparvarlik qarashlarini she'rga solib yoki maqola shaklida matbuot sahifalarida faol qatnashdilar. Shu o'rinda alohida ta'kidlash zarurki, jadid adabiyoti ushbu harakat g'oyalarini aks ettiruvchi badiiy hodisa bo'libgina qolmadi. Balki shu harakat zamirida tug'ildi, uning maqsad va vazifalari taqozosiga ko'ra maydonga keldi, o'sha davr ma'naviy hayotiga ta'sir ko'rsatdi.

Ushbu davr adabiyotining yetuk vakillaridan biri, shoir, etnograf va, ayniqsa, dramaturg sifatida nom qozongan ijodkor G'ulom Zafariy ham o'z she'rlari va pyesalari bilan xalqimizni ma'rifatga, bilim olishga chorladi.

Asli toshkentlik bo'lgan G'ulom Zafariy (1889-yilda Toshkentning Kattabog' mahallasida tug'ilgan) ijodiy faoliyatini Turkistonda jadidchilik harakati keng tomir ota boshlagan shiddatli bir davrda boshladi. Bir tomondan, o'z zamonasining yetuk ziyolilari bilan yaqindan tanishligi, ikkinchi tomondan, Bog'chasaroyda chiqadigan "Tarjumon", Ufada nashr etilgan "Vaqt" gazetalari, shuningdek, Turkistonda yangi paydo bo'la boshlagan mahalliy nashrlardagi ma'rifiy-inqilobiy ruhdagi asarlar bilan muntazam tanishib borishi, unda millat va Vatanga muhabbat, uning uchun kurashish tuyg'ularini uyg'otdi.¹

G'ulom Zafariy o'zining ma'rifatparvarlik ruhidagi she'rlari bilan o'sha davr yoshlarini uyg'onishga, bilim olib, har bir fursatdan unumli foydalanishga undaydi. "Ey ilm", "Jaholatdamiz", "Xolimiz", "Da'vat", "Toshkand yoshlariga" she'rlari shular jumlasidandir. Quyida biz uning "Toshkand yoshlariga" she'rini tahlil qilishga harakat qilamiz. Ushbu she'rning yaratilishi haqida "Qatag'on qurbonlari xotirasi" muzeyi katta ilmiy xodimi Bahrom Irzayev shunday deydi: "Ishchilar dunyosi"ning 4-sonida G'.Zafariyning "Toshkent yoshlariga" deb nomlangan she'riy murojaati bosildi. Qo'qondagi Turkiston muxtoriyati uchun bolsheviklar hukumati xavfi tobora oshayotgan bir paytda Zafariy barchani qo'lga qurol tutishga, soldatlikka yozilishga chorlab:

*Tong otdi yotma! Olam yorishdi
Tezdan tug'ar kun, g'aflatdan uyg'on!
Boshqalar endi ishga kirishdi,
Boshingni ko'targ'il ko'p yotma uyg'on!²*

Ushbu to'rtlikni bugungi kun nuqtayi nazaridan boshqacharoq talqin qilish ham mumkin. Jumladan, hozirgi yetishib kelayotgan yoshlarni g'aflat uyqusidan uyg'onishga, vaqtdan unumli foydalanib, umrimizni behuda ishlarga sarflamaslikka undaydi.

*Irg'itibdi tashla ko'rpangni ustdan
Silkinib turg'il olg'a yur endi.
San uchun hech kim ishlamas endi.
Zilyoli, olim, fidoiy yoshlar!*

¹ Xilola Abdujabborova. G'ulom Zafariy ijodining jadid dramasi rivojidadagi o'rni. // "Jadid dramalari poetikasi va sahnalashtirish masalalari: muammo va yechimlar" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. 2023-yil 18-aprel.

² Bahrom Irzayev. G'ulom Zafariy Turkiston Muxtoriyati ilhomchisi. // "O'zbek milliy davlatchiligi tarixida Turkiston Muxtoriyatining o'rni va roli" mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. 2017-yil 12-oktyabr.

Berilgan misralarni bugungi kun yoshlari uchun ham chaqiriq sifatida talqin qilishimiz mumkin. Bu misralar orqali shoir yoshlarni shijoatli bo'lishga, umrimizni befoyda uyqu bilan o'tkazishning o'rniga shijoat bilan harakat qilib oldinga intilishga chaqiradi. Chindan ham, inson o'zgalardan yordam kutmay, o'zi uchun harakat qilib ishlashga, bilim olishga da'vat etadi, chunki voyaga yetgan yoshlar uchun ota-onasi "ishlab bermaydi", endi ular ham mustaqil shaxs va ushbu jamiyatning teng huquqli a'zolaridir. Shuning uchun ham o'qib, bilim olib, ziyoli, jamiyatga foydasi tegadigan olimlar bo'lib yetishish kerak ekanligi uqtiriladi.

*Bo'lsa vataning ko'nglingda ishq,
Olamga izhor ayla, yashirma.
Qaynarsa sanda turklikning qoni,
Kengdir bu maydon, chiq g'ayrat ila!*

Bu misralarni, shubhasiz, vatanparvarlik ruhida yozilgan deyishimiz mumkin. Chunki ko'nglida vatan ishq bo'lgan har bir inson o'z yurtining ravnaqi uchun harakat qiladi, ayniqsa, turkiy millat vakillarida vatanparvarlik ruhi kuchliroq ekanligini tariximiz ham tasdiqlaydi. O'tmishimizda yurt ozodligi, erki uchun jonini fido qilgan ulug' zotlar ko'plab topiladi. Shunday ekan, shoir Zafariy ham tomirida turklik qoni qaynab turgan yoshlarni g'ayrat bilan shu yurtning porloq istiqboli uchun harakat qilishga chaqiradi.

*Yurmoqda ko'pirib ish bitmas also,
Millatga xizmat etg'il taningla.
Bir ish qilib ol, vaqtdir g'animat,
Foydalanib qol shundog' zamondan.*

So'nggi misralarni esa bugungi kun yoshlari uchun shior sifatida olishimiz mumkin, chunki bu misralarda quruq so'z bilan ish bitmasligi, butun tan-u jon bilan millat uchun xizmat etish kerakligi, umrni o'tkinchi ishlarga sarflamasdan shunday yaxshi imkoniyatlardan unumli foydalanib el uchun nafi tegadigan ish qilish lozimligi haqida so'z ketadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zgarishchi yoshlar. 1924, 2-son, 12-bet.
2. Jadidlar. G'ulom Zafariy: risola. O.Usmonov. Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2022, 18-20-betlar.
3. G'.Zafariy. Asarlar (so'zboshi muallifi va nashrga tayyorlovchi: Sirojiddin Ahmad). – Toshkent: Info Capital Group, 2018.
4. O. Usmonov. G'ulom Zafariy (Hayot va ijod yo'li). – Toshkent: Muharrir, 2020.
5. Bahrom Irzayev. G'ulom Zafariy Turkiston Muxtoriyati ilhomchisi. // "O'zbek milliy davlatchiligi tarixida Turkiston Muxtoriyatining o'rni va roli" mavzuidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. 2017-yil 12-oktyabr.
6. Xilola Abdujabborova. G'ulom Zafariy ijodining jadid dramasi rivojidadagi o'rni.// "Jadid dramalari poetikasi va sahnalashtirish masalalari: muammo va yechimlar" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. 2023-yil 18-aprel.